Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України

Національний університет водного господарства та природокористування

Кафедра суспільних дисциплін

07-03-117

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної дисципліни «Політологія» для студентів всіх спеціальностей НУВГП денної форми навчання

Схвалено науково –
методичною радою НУВГП
Протокол № 2 від
21 березня 2018 р.

Рівне – 2018

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Методичні рекомендації до до семінарських занять з навчальної дисципліни «Політологія» для студентів всіх спеціальностей НУВГП денної форми навчання
/Сталовєрова Г.В. – Рівне: НУВГП, 2018 р. – 37 с.

Укладач: к.і.н., доц. Сталовєрова Г.В.
Відповідальний за випуск: Олексін Ю.П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін.

Зміст

Мета і завдання вивчення дисципліни…….....3
Тема 1. Предмет і методи політології……...5
Тема 2. Політична влада……..7
Тема 3. Політична система суспільства……10
Тема 4. Політичні режими……13
Тема 5. Держава – головний інститут політичної системи……....16
Тема 6. Політичні партії……..19
Тема 7. Основні типи виборчих систем……22
Тема 8. Суспільно-політичні течії сучасності…….....24
Тлумачний словник……..27
Література……..38

© Сталовєрова Г.В., 2018
© НУВГП, 2018

Національний університет
водного господарства
та природокористування

МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасне українське суспільство переживає глибокі перетворення всіх сфер суспільного життя. Змінюються політичная система, суспільна свідомість, осмислюється історичний досвід нашого народу, взаємовідносини між особистістю, державою, суспільством. Демократичне суспільство неможливе без самостійної особистості, що добре знає свої права, обов'язки, свободи, може їх відстоювати, береже почуття власної гідності та почуває себе впливовим, рівноправним учасником суспільних процесів.

Кожній людині, незалежно від її віку, професії, статусу необхідні політичні знання та культура політичної поведінки. Без політичної грамотності людина стає об'єктом маніпулювання у політичній грі. У свій час відомий усьому світу політик і керівник незалежної Індії М. Ганді сказав: «Ми самі повинні бути тими змінами, які хочемо бачити у цьому світі».

Важливу роль у розвитку оптимальних шляхів розвитку суспільства відіграє політологія. Вона є наукою про владу і політичне управління, про розвиток політичних відносин, процесів і систем, про політичну поведінку і діяльність людей. Науку про політику великий мислитель епохи античного світу Аристотель називав «царською наукою» – наукою, за допомогою якої можна покращити життя й створити гідне суспільство. Політологія, як наука про політику, виконує важливі пізнавальні, загальнотеоретичні, аналітичні й методологічні функції.

Курс «Політологія» спрямований на формування у студентів знань про політичні процеси, зацікавленість політичними проблемами минулого і сучасного, на розвиток самостійного мислення, вміння орієнтуватися у складних суспільно-політичних відносинах. Спеціаліст, громадянин, який оволодів політологічними знаннями, зможе впевнено розібратися у складних політичних явищах, глибоко розуміти вплив політики на розвиток політичних, соціальних і правових інститутів суспільства.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Метою вивчення курсу “Політологія” є засвоєння студентом закономірностей розвитку та функціонування політичного життя суспільства, механізмів політичної влади, управління політичними процесами.

За результатом вивчання дисципліни студенти повинні:

Знати:

- об`єкт, предмет і методи політології, володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- основні етапи розвитку світової та вітчизняної політичної думки;
- світові та вітчизняні політологічні школи, концепції та напрямки;
- політичні феномени та цінності: політичні відносини, політичну діяльність, політичну владу, політичний режим, політичну систему, політичне лідерство, політичний конфлікт, політичну культуру, консенсус, громадянське суспільство;
- основні політичні партії, громадські організації та рухи;
- суть і функції держави в політичній системі суспільства;

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Вміти:

- розпізнавати різні види владних відносин, специфіку політичної влади, її сутність, структуру, характерні ознаки та функції;
- орієнтуватися у проблемах розподілу влад, формах державного устрою і формах державного устрою;
- розпізнавати прояви прямої та представницької демократії, сприяти їх затвердженню в сучасному українському суспільстві;
- формувати та відстоювати свою життєву (політичну) позицію, чітко розуміти свої громадянські права, свободи та обов`язки, відстоювати принципи громадянського суспільства та правової держави;
- давати раціонально-критичну оцінку діям різних політичних партій та лідерів з позицій загальнонаціональних інтересів;

Національний університет
водного господарства
та природокористування

- орієнтуватися у міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі;
- об`єктивно та критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тему, брати участь у політичних дискусіях, передвиборних кампаніях, масових і групових політичних опитуваннях;

Методичні вказівки допоможуть студентам самостійно підготуватися до семінарських занять з курсу «Політологія». Запитання для дискусії нададуть можливість перевірити свої знання. Виконання завдань до самостійної роботи (у письмовій формі) допоможуть отримати додаткові бали до модульної оцінки.

Тема 1. Предмет і методи політології

Національний університет
водного господарства
та природокористування

План семінару (2 год.)

1. Політика як суспільне явище. Місце і роль політики в системі суспільних відносин.
2. Об’єкт і предмет політології.
3. Основні категорії, методи і функції політології.
4. Місце політології в системі наук про суспільство.

Теми рефератів:

- Макс Вебер про політику як покликання і професію.
- Взаємодія політики і економіки.
- Історичні передумови появи українського державознавства.

Питання для дискусії:

1. Найбільш суттєве в політиці – це питання про державну владу. Але чи можна всі політичні відносини зводити до влади?
2. В чому проявляється взаємозв’язок і відмінність між економікою і політикою?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

3. В чому суть політизації суспільного життя, які її причини в Україні?
4. Як Ви вважаєте, чи впливає політика на професійну діяльність людини? Аргументуйте свою відповідь.
5. Мислителі античності вважали, що політична наука вивчає державу. Сучасні політологи як предмет політології вивчають владу. Як Ви думаєте, чим обумовлена різниця у розумінні предмета політології мислителями минулого і сучасності?
6. Політику визначають як мистецтво можливого. Чи означає це, що політологія як наука, не може дати об'єктивного знання про політичні явища, які постійно змінюються і пов'язані з інтересами людей?
7. Ознайомтеся з роботою М. Вебера «Політика як покликання та професія». Що вона дає дослідникам для розуміння суті політики та політичної роботи?
8. Знайдіть в Інтернені основні спеціалізовані політологічні сайти. Ознайомтеся з ними. Яку інформацію можна знайти в них для тлумачення політичних відносин, політичного життя суспільства?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: Політологія як наука і як навчальна дисципліна.
2. Які з функцій політології є найбільш важливими для сучасного українського суспільства і чому?
3. Виберіть та проаналізуйте різноманітні визначення політики та політології. Яке з них, на ваш погляд, найбільш вдале. Аргументуйте свій вибір.

Методичні рекомендації:

Готуючись до першого питання, студент має усвідомити, що політична наука тісно пов'язана з політикою, витікає з неї, так чи інакше аналізує різні аспекти політичного життя. Термін „політика" походить від давньогрецького polis (місто-держава) та його похідних politike (мистецтво управління державою), politeia

Національний університет водного господарства та природокористування

(конституція). Ці поняття вказують на державу як на одну з центральних категорій політики, а точніше – політичної науки, і як такі вони беруть свій початок від Платона та Аристотеля, які політику тісно пов'язували з державою. Студент має усвідомити, що політика виступає як визначне культурно-історичне явище.

Розгляд другого питання необхідно розпочати з того, що об'єктом політології виступає політичне життя суспільства, його прояви, тенденції і закономірності.

Аналізуючи категорії політології студенту насамперед слід уяснити сутність таких категорій: політична влада, держава, політичні відносини, політична система, політичні інтереси, політична свідомість, політична культура, політична боротьба, політичне управління.

При вивченні четвертого питання студент має з'ясувати, що політична наука розвивається в тісній взаємодії з іншими соціальними науками – філософією, соціологією, історією, правом. Останні об'єднує загальний об'єкт дослідження – політичне життя суспільства в усій багатоманітності його конкретних проявів.

Національний університет водного господарства та природокористування

Література: основна [1-9]; додаткова [10; 17-27; 31].

Тема 2. Політична влада

План семінару (2 год.)

1. Влада як соціальний феномен. Ресурси влади. Класифікація влади.
2. Основні концепції влади.
3. Сутність політичної влади, її структура і функції.
4. Проблема розподілу влад і поняття легітимності політичної влади.

Теми рефератів:

- Проблеми демократизації влади в Україні на сучасному етапі.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

- Природа влади у сім'ї, соціальній групі, державі: порівняйте.
- Макс Вебер про легітимність влади.

Питання для дискусії:

1. Чи може політична влада бути нелегітимною?
2. Чи можливе існування суспільства без влади?
3. Який ресурс влади Ви використовуєте для впливу на інших? Які ресурси влади використовують для впливу на Вас ваші батьки, викладачі тощо?
4. Як Ви вважаєте, які ресурси використовує сучасний політичний режим в Україні?
5. Як змінювався тип легітимності влади в історії України?
6. Які особливості влади в Україні (структура, організація, засоби)?
7. Поясніть, яка роль знань у структурі (засобах) влади.
8. Заповніть таблицю «Концепції влади»

Концепції влади	Характеристика
Телеологічна	
Біхевіористська	
Психологічна	
Системна	
Структурно-функціональна	
Реляціоністська	

9. Відомо, що влада базується на авторитеті, примушенні, прямому насильстві... Чи можете Ви доповнити цей список?
10. Чи завжди легітимна влада буває ефективною, тобто оперативно та успішно вирішує проблеми, що назріли у суспільстві? Наведіть приклади неспівпадання легітимності та ефективності влади.
11. Визначте масштаб та об'єм повноваженнь трьох рівней влади:

а)макрорівня; б)мікрорівня; в) мегарівня.

12. Якою мірою нові інформаційні технології впливають на зміни характеру, природи влади, а також засобів її здійснення?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Національний університет
водного господарства
та природокористування

13. Чим відрізняється державна влада в України від державної влади, наприклад, Росії, США, Німеччини?
14. Для підтримки правопорядку влада часто використовує примушення. Як використання примушення співпадає з її легітимністю?

Завдання для самостійної роботи:

1. Спираючись на наукові публікації та Конституцію України, проаналізуйте систему та сучасний стан політичної влади в Україні.
2. Поясніть ваше розуміння механізмів функціонування політичної влади у суспільстві.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні опрацювати та законспектувати основний теоретичний матеріал до даної теми, що включає розкриття таких питань: сутність політичної влади, її структура, функції, ресурси, проблеми її легітимності, політичний режим, його сутність та типологія.

Потрібно запам'ятати визначення запропонованих понять, ключовими серед яких є політична влада, державна влада, принципи влади, інституціоналізація влади.

При підготовці рефератів необхідно використати матеріал поданої нижче літератури, що містить у собі підручники, наукові статті та монографії, науково-пізнавальні твори.

Для самостійної роботи пропонується на основі теоретичних знань про владу, проаналізувати політичну владу в Україні, пояснити механізм функціонування політичної влади у суспільстві.

Орієнтуючись на запитання для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо необхідності існування влади, її легітимності-нелегітимності, причин появи криз політичної влади, та аналітичної розробки програми їх подолання за різних умов.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Література: основна [1-9]; додаткова [10-11; 17-27; 31].

Тема 3. Політична система суспільства

План семінару (2 год.)

1. Сутність та структура політичної системи.
2. Функції політичних систем.
3. Типологія політичних систем.
4. Основні напрями, особливості та проблеми розвитку політичної системи України.

Теми рефератів:

- Систематичний аналіз та його роль у становленні теорії політичних систем суспільства.
- Порівняльний аналіз функціонування політичних систем (на прикладі України та Росії).
- Теорії політичної системи Д. Істона і Г. Алмонда.
- Політична система України (за змінами до Конституції).

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Питання для дискусії:

1. Що визначає тип політичної системи суспільства?
2. Які фактори, на вашу думку, справляють більший вплив на механізм функціонування політичної системи: внутрішні (економічні, соціальні, духовно-моральні) чи зовнішні (міжнародні, географічні та ін.)? Аргументуйте відповідь.
3. Від чого залежить стабільність політичної системи?
4. Як відомо до політичної системи входять держава і політичні партії. Як співвідносяться їх місце і роль у політичній системі? Кому належить провідна роль: державі

Національний університет
водного господарства
та природокористування

чи політичним партіям? Проілюструйте відповідь на прикладі окремих політичних систем.

5. Як впливає бюрократія на функціонування політичної системи суспільства?

6. Чи відповідають процеси формування і розвитку політичної системи України в умовах самостійності „міжнародним стандартам”? Аргументуйте відповідь.

7. Яке місце посідає церква в державі і як вона впливає на функціонування політичної системи?

8. Які функції політичної системи України є найнерозвинутішими і що зумовлює політичну і соціальну напруженість у суспільстві?

9. Політична система має фукнції «входу» та «виходу». Назвіть їх. Розподіліть ці функції за відповідними розділами таблиці

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Функції «входу»	Функції «виходу»
1....	1...
2...	2....
3...	3....

10. Опишіть механізм функціонування політичної системи.

11. Подумайте та визначте, що об’єднує політичні системи а) Великої Британії, Швеції,

Норвегії, Данії, Бельгії, Іспанії; б) Саудівської Аравії, Бахрейна, Кувейта, Йорданії, Марроко.

До якого типу політичних систем їх можна віднести?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему політичної системи, окресліть її структуру та механізми функціонування.
2. З’ясуйте основні стабілізуючі фактори функціонування політичної системи.
3. Визначте особливості реформування політичної системи України в умовах самостійної держави.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

4. Здійсніть порівняльний аналіз політичної системи за проектом Конституції П. Орлика та Української Народної Республіки.

5. З'ясуйте взаємозалежність проблем розвитку, модернізації, реформування та трансформації політичних систем?

Методичні рекомендації:

Розпочавши вивчення першого питання, треба мати на увазі, що політична система суспільства – одна з найскладніших категорій політології. Спочатку слід з'ясувати, що собою являє загальна теорія систем. Наступним кроком є дослідження внеску в розробку теорії політичних систем, здійснених Т. Парсоном, Д. Істоном, Г. Алмондом, і порівняння їх поглядів. Необхідно також проаналізувати погляди і підходи до структури політичної системи як зарубіжних, так і вітчизняних учених.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Друге питання передбачає вміння перелічити функції політичної системи, розкрити їх зміст. Відповідаючи на це питання проаналізувати підходи різних вчених до функцій політичних систем.

Третє питання передбачає розуміння того, що порівняння типів політичних систем за різними критеріями дозволяє більш глибоко аналізувати їх переваги і недоліки. Розглядаючи це питання, треба з'ясувати, як змінювалися погляди на типологію політичних систем з античних часів, коли розглядали характерні особливості різних форм правління, і до сучасної типології.

Четверте питання присвячене проблемам становлення та реформування політичної системи України. Розкриваються шляхи реформування всіх підсистем українського суспільства (економічної, соціальної, політичної, міжнародної та ін.). Аналізуються основні напрями і перспективи формування нової політичної системи України, виходячи з глибокого і всебічного аналізу всіх структурних елементів політичної системи. Досліджуються складові елементи цього процесу.

Спираючись на подані запитання для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо визначення домінуючих факторів впливу на

політичну систему, ролі в ній держави та політичних партій. На основі теоретичного матеріалу студентам потрібно визначити специфічні особливості реформування політичної системи України в умовах самостійної держави, порівнюючи з даним процесом в інших пострадянських країнах.

Література: основна [1-9]; додаткова [9-10; 17-27; 31].

Тема 4. Політичні режими (2 год.)

План семінару

1. Сутність поняття „політичний режим та типологія поітичних режимів.
2. Порівняльна характеристика авторитарного і тоталітарного політичних режимів.
3. Демократія як тип політичного режиму.
4. Особливості перехідних політичних режимів.

Теми рефератів:

1. Політичний режим в період незалежної України.
2. Тоталітаризм в дослідженнях З.Бжезінського, Х.Арендт, К.Фрідріха.
3. Демократичні перспективи України.

Питання для дискусії:

1. Чому демократія як режим є більш привабливою, аніж тоталітаризм чи авторитаризм?
2. Чи поділяєте ви думку, що в нинішніх умовах Україні потрібна „сильна рука”? Чому?
3. наскільки відрізняється нинішній політичний режим в Україні від режиму за президентства Л.Кучми? Чим саме?
4. Назвіть відомі Вам приклади існування авторитарних режимів у сучасних державах. Охарактеризуйте їх.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

5. Сформулюйте ознаки авторитаризму. Чи може авторитарний режим відігравати позитивну роль
в історії? Наведіть приклади.

6. Який політичний режим існує в сучасній Україні? Аргументуйте свою відповідь.

7. Які причини виникнення тоталітарного режиму в Італії у 20-х рр. XX ст. та Німеччині у 30-х рр.
XX ст.? Які прояви мав режим у цих країнах?

8. Чим сучасна демократія відрізняється від античної? Заповніть таблицю.

Антична демократія	Сучасна демократія
1. Пряма	1.
2. Воля більшості	2.
3. Переслідування інакомислення	3.
4. Право політичної участі розповсюджується тільки на вільних громадян	4.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

9. У країні X проводяться вибори та існує парламент. Чи можна на основі цих ознак стверджувати, що в цій країні демократичний політичний режим?

10. Порівняйте політичні режими за такими критеріями

Критерії	Тоталітаризм	Авторитаризм	Демократія
Ступінь політичної свободи, наявність прав і свобод			
Принцип розподілу влади			
Місце і роль держави			
Зрілість громадянського суспільства			
Наявність опозиції,			

Національний університет водного господарства та природокористування

інакомислення			
Існування конкурентної партійної системи або монополія однієї партії			
Виборча система			

Завдання для самостійної роботи:

1. Перелічіть фактори та передумови, які впливають на тип політичного режиму.
2. Порівняйте сталінізм і фашизм як різновиди тоталітаризму.
3. Проаналізуйте різновиди демократичних політичних режимів.

Методичні рекомендації:

Національний університет водного господарства та природокористування

Політичний режим – це характеристика форм і методів здійснення політичної влади в тій чи іншій країні, порядок взаємовідношень громадянського суспільства і політичної влади. Характеризуючи політичний режим, слід відповісти на запитання, завдяки чому та як йде досягнення владою цілей суспільства, а також, які саме ці цілі.

Для визнечення тоталітаризму, слід згадати тоталітарні ідеї в історії політичної теорії і практики, виявити першоджерела тоталітарної моделі, звернути увагу на фактори психологічного, соціально-економічного, політичного плану, а також ознайомитися з різновидами політичного тоталітаризму у XX ст. , що існував у вигляді комунізму, фашизму і націонал-соціалізму.

Щодо авторитарного режиму, слід також виявити його особливості та різницю із тоталітарним. Студенти мають знати, що авторитаризм може мати консервативний або реформаторський характер і виявлятися у таких формах: деспотизм, диктатура, військовий режим, монархічний, неопатрімоніальний тощо.

Демократичний політичний режим є одним з найважливіших показників зрілості будь-якого суспільства. Студенти повинні розуміти, які основні риси притаманні цьому

Національний університет водного господарства та природокористування

режимові. Крім того, слід пам'ятати, що термін «демократія» має багато значень. Є різні теорії демократії, історичні її типи та форми. Розглядаючи демократію, важливо відзначити її позитивні та негативні сторони і звернути увагу на реальну та ідеальну демократію, охарактеризувати практику існування демократичного режиму в сучасній Україні.

Представницька демократія – це така форма народовладдя, за якої громадяни не беруть безпосередньої участі в управлінні спільнотою і розв'язанні спільних проблем, а доручають це своїм представникам. Охарактеризуйте різновиди виборчих систем сучасної демократії.

Література: основна [1-9]; додаткова [10; 17-27; 31].

Тема 5. Держава – головний інститут політичної системи

План семінару (2 год.)

Національний університет водного господарства та природокористування

1. Походження держави, її сутність.
2. Ознаки і функції держави.
3. Форми державного правління та державного устрою.
4. Вищі органи сучасної держави і поділ державної влади.
5. Правова держава і громадянське суспільство.

Теми рефератів:

- Концепція української державності в творах В. Липинського: Праця „Листи до братів-хліборобів".
- Основні концепції походження держави.
- Розподіл влад як головний стимулюючий принцип проти зловживання влади в теорії Ш. Монтеск'є.

Питання для дискусії:

1. „Держава – „Левіафан" – це історично минула форма чи можливе її існування й сьогодні?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

2. Чи можливе, на ваш погляд, існування людського суспільства без держави в близькому (далекому) майбутньому? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. У Конституції України записано, що Україна є суверенна, демократична, соціальна, правова держава. Чи правомірним є поєднання цих термінів?

4. Чи узгоджуються принципи демократії з монархічною формою правління?

5. Чи може індивід впливати на державу? Які режими найбільш сприятливі для здійснення такого впливу?

6. Сформулюйте основні відмінності унітарної держави від федеративної у співвідношенні з ознаками, що вказані у таблиці

Ознаки	Унітарна держава	Федеративна держава
Хто приймає визначальні рішення?		
Територія		
Ступінь самостійності адміністративно-територіальних одиниць		
Конституція		
Громадянство		
Суб’єкт зовнішньої політики		

Національний університет
водного господарства
та природокористування

7. Сформулюйте основні відмінності федерації від конфедерації у співвідношенні з ознаками, що вказані у таблиці

Ознаки	Конфедерація	Федерація
Хто приймає визначальні рішення		
Територія		
Ступінь самостійності		

Національний університет водного господарства та природокористування

адміністративно-територіальних одиниць		
Конституція		
Громадянство		
Суб’єкт зовнішньої політики		

Завдання для самостійної роботи:

1. З’ясуйте, в чому полягає проблема етатизації та деетатизації суспільного життя?
2. На основі Конституції України складіть схему державного устрою нашої держави.
3. Назвіть і дайте коротку характеристику форм державного устрою різних країн.
4. За яких причин держава може втратити свій суверенітет?
5. Розкрийте зміст понять правова і соціальна держава.
6. Поясніть співвідношення держави і громадянського суспільства у різних політичних системах.

Національний університет водного господарства та природокористування

Методичні рекомендації:

При підготовці питання про походження держави, її сутність та функції насамперед потрібно з’ясувати, що розуміється під поняттям „держава”, охарактеризувати прикметні особливості теорій походження та сутності держави, окреслити її найголовніші функції. Проблема визначення даного поняття міститься не лише у складності чіткого окреслення суто державних (несоціальних, юридичних чи політичних) феноменів, а і в сторичній мінливості форм суспільного співжиття, зокрема державних форм. Тож охарактеризувати державну сутність можна лише вичленувавши інваріантні складники за всіх історичних форм державності й на підставі аналізу теорій походження держави.

Національний університет водного господарства та природокористування

З'ясувавши ж сутнісно-понятійні аспекти держави, варто перейти до аналізу історично-конкретних її форм (за усталеною формою) – форм державного правління та державного устрою.

Ґрунтуючись на поданих запитаннях для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо необхідності існування держави, актуальності проблеми побудови громадянської держави та правового суспільства, розробити систему заходів для прискорення даних процесів.

Література: основна [1-10]; додаткова [10; 17-27; 31-32].

Тема 6. Політичні партії

План семінару (1 год.)

1. Поняття політичної партії, її виникнення, етапи розвитку.
2. Типологія та функції політичних партій.
3. Основні сучасні партійні системи.
4. Становлення багатопартійності в Україні. Партійна й виборча системи в Україні.

Національний університет водного господарства та природокористування

Теми рефератів:

- Громадські організації та рухи, їх роль у політичному житті.
- Суспільно-політичні рухи та організації в Україні.
- Сучасний молодіжний і студентський рух в Україні.
- Сучасні виборчі системи, їх сутність та специфіка.

Питання для дискусії:

1. Чи є закономірним явищем виникнення партій у суспільстві? Якщо так, то які фактори, об'єктивні чи суб'єктивні, є першопричиною їх виникнення?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

2. Скільки партій потрібно в Україні на сучасному етапі і взагалі в подальшому? Чи пов'язано їх виникнення в такій великій кількості з перехідним періодом? Аргументуйте відповідь.
3. Які з партій в Україні, на Ваш погляд, наближені до реалізації приналежних їм функцій?
4. Куди прямує партійна система України?
5. Порівняйте кадрові і масові партії за такими ознаками: а) структура партій; б) принципи діяльності; в) характер членства; г) функції партій.
6. На основі відомих Вам історичних фактів визначте різні шляхи формування партій.
7. За якими критеріми розрізняють сучасні українські партії?
8. Як відбувалося становлення багатопартійності в Україні?
9. Назвіть країни, де існують однопартійні, біпартійні та багатопартійні системи. Від яких факторів залежить характер партійної системи?
10. Що таке «закон олігархічних тенденцій»? Відомий політичний мислитель Р. Міхельс сформулював закономірності переродження демократичних партій в олігархічні: «партія утворюється як засіб досягнення мети. Проте, ставши ціллю, вона стурбована своїми особистими задачами, інтересами, що відчужує від того класу, який вона представляє». Як ви вважаєте, чому так відбувається?
11. Проаналізуйте партійні орієнтації українського електорату (за матеріалами останніх президентських і парламентських виборів).
12. Яка роль опозиції у політичному житті суспільства?
13. У чому особливості партійної системи України? Охарактеризуйте її.

Завдання для самостійної роботи:

1. Які етапи в історії виникнення політичної партії виділяє Макс Вебер? Назвіть ці етапи і коротко охарактеризуйте їх.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

2. Визначте правові основи створення і діяльності політичних партій в Україні. Закон України „Про політичні партії в Україні”.
3. У чому полягає відмінність суспільно-політичного руху від політичної партії?
4. Складіть схему: типологія партійних систем.
5. Складіть теоретичну модель політичної партії.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні опрацювати та законспектувати основний теоретичний матеріал з цієї теми, що містить розкриття таких питань: політична партія та партійні системи, їх функція, історична необхідність їх появи. У власні політологічні словники потрібно занести визначення запропонованих понять, ключовими серед яких є політична партія, партійна система, функції політичної партії, суспільно-політичні рухи, громадсько-політичні об’єднання. При підготовці рефератів необхідно використати матеріал поданої нижче літератури, що містить у собі підручники, наукові статті та монографії, науково-пізнавальні твори.

Для самостійної роботи пропонується на основі програмних засад різних політичних партій за основними соціальними питаннями узагальнити та систематизувати основні шляхи їх розв’язання для подальшої схематичної класифікації політичних партій, скласти теоретичну модель політичної партії.

Ґрунтуючись на поданих запитаннях для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо необхідності існування політичних партій у суспільстві, основних, на думку студентів, факторів їх появи та функціонування, охарактеризувати процес появи, розколу, об’єднання, трансформації політичних партій, визначивши основні суб’єктивні та об’єктивні чинники цих процесів.

Література: основна [1-9]; додаткова [10; 17-27; 31].

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Тема 7. Основні типи виборчих систем

План семінару (1 год.)

1. Вибори, їх класифікація та особливості при різних політичних режимах.
2. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів.
3. Основні функції виборів.
4. Типи (моделі) виборчих систем.
5. Основні стадії виборчої кампанії.

Теми рефератів:

- Вибори та виборчі системи.
- Порівняльна характеристика основних виборчих систем.
- Прямі та непрямі політичні вибори: порівняльна характеристика.
- Поняття і принципи виборчого права.
- Особливості виборчого права в посткомуністичних країнах.
- Політичні вибори і проблема суспільної стабільності.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Питання для дискусії:

1. Вибори завжди пов'язані з голосуванням. Однак при всій близькості цих понять вони мають істотні відмінності. У чому вони полягають?
2. За яких умов вибори можуть розглядатися як знаряддя політичного маніпулювання?
3. Відомо, що загальність як демократичний принцип виборчого права передбачає участь усіх громадян у виборах.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Але в дійсності різні політичні режими обмежують це право відповідними цензами. Покажіть на реальних прикладах, що це за цензи і в чому специфіка їх прояву в різних країнах.

4. Принципу свободи виборів і добровільної участі в них громадян дотримується більшість демократичних країн. Чи не має іншого світового досвіду (на прикладі сучасних демократичних країн)?

5. У чому полягає суть, механізм, переваги та недоліки пропорційної виборчої системи?

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрийте зміст понять „вибори”, „політичні вибори”, „виборча кампанія”.
2. Здійсніть класифікацію політичних виборів залежно від предмета обрання та з огляду на причини їх проведення.
3. З'ясуйте зміст понять „виборче право”, „активне виборче право”, „пасивне виборче право”.
4. Схарактеризуйте принципи виборчого права та виборчі цензи.
5. Перерахуйте та розкрийте зміст юридичних процедур проведення політичних виборів.
6. Назвіть та зробіть порівняльну характеристику виборчих систем. З'ясуйте основні недоліки кожної з них.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи перше питання, студенти мають засвоїти визначення та суть виборів як основного засобу делегування влади; показати особливості виборів при різних політичних режимах. При цьому важливим є здійснення класифікації політичних виборів залежно від предмета обрання та причин проведення. Проаналізувати, за яких умов вибори можуть розглядатися знаряддям політичного маніпулювання і за яких – інструментом переходу до демократії.

Вивчення другого питання слід розпочати із з'ясування поняття виборчого права та його основних демократичних принципів: загальність, рівність, безпосередність, непряме

Національний університет водного господарства та природокористування

голосування, таємне голосування. Важливе значення має і розуміння загальних принципів демократичної організації виборів, а також аналіз принципів, діючих у сучасній українській державі.

Розглядаючи третє питання слід головну увагу зосередити на аналізі основних функцій виборів, адже вплив виборів на життя сучасного суспільства досить різноманітний.

Четверте питання присвячене виборчим системам. Його слід розпочати з розкриття нормативних основ виборів. Студенти повинні усвідомити сутність основних виборчих систем, вміти пояснити переваги і недоліки кожної з них, умови ефективності виборів, доцільність виборчої системи в Україні.

Це питання потребує від студентів з'ясування юридичних процедур проведення виборів, тобто знання норм міжнародного права в галузі виборчого права, законодавства України про вибори президента, народних депутатів України та місцевих органів влади.

Національний університет водного господарства та природокористування

Література: основна [1-9]; додаткова [10; 17-27; 31].

Тема 8. Суспільно-політичні течії сучасності

План семінару (2 год.)

1. Ідейно-політична доктрина: поняття і типологія.
2. Соціально-політичні ідеї та цінності консерватизму. Неоконсеватизм.
3. Лібералізм як теорія та ідеологія. Неолібералізм.
4. Політична доктрина соціалізму.
5. Анархізм як політична концепція.

Теми рефератів:

- Доктрина як чинник соціального консенсусу.
- Система цінностей ліберальної моделі суспільства.
- Особливості розвитку неоконсерватизму у сучасному світі.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

- Вплив ідеологічних доктрин на розвиток політичного процесу в історії України.

Питання для дискусії:

1. Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гасет, характеризуючи одну з політичних течій сучасності, писав, що це „... той політичний правовий принцип, відповідно до якого суспільна влада, незважаючи на свою всемогутність, сама себе обмежує і намагається навіть на шкоду своїм інтересам дати в державі, якою вона управляє, місце і тим, хто думає і почуває інакше, чим вона сама, тобто інакше, чим більшість”, що вона „... виявляє небувалу великодушність: свої права, права більшості... добровільно поділяє з меншістю”, вона „проголошує своє рішення жити однією сім’єю з воргами, навіть із слабкими ворогами. Прямо неймовірно, що людство могло створити такий чудесний апарат, таку парадоксальну, мудру, неприродну систему”. Як називається ця система, цей „чудесний апарат”, що це за ідейно-політична течія сучасності?
2. В основу якої політичної концепції лягли наступні положення мислителів Нового часу? (Назвіть їх імена): ідея поділу влади; ідея верховенства закону над державою і її органами; ідея природних, невідчужуваних, природжених прав особистості; ідея необхідності гарантії прав і свобод особи.
3. За визначенням Дойча, консерватизм – це збереження матеріальних і духовних цінностей людства. Він є органічною частиною світової цивілізації, водночас має конкретний та історичний досвід. Визначте особливість в Українні у відношенні до традицій, цінностей, менталітету. Що з названого, на Ваш погляд, варто зберегти, а від чого відмовитися в інтересах поступального розвитку суспільства?
4. Назвіть основні положення ліберальної ідеології. Як Ви гадаєте, у чому її переваги і недоліки?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

5. Чим обумовлена практична ефективність соціал-демократичної ідеології? Які країни при соціал-демократичних урядах досягли прогресу у своєму розвитку?

6. Чому з'явився фашизм? Опишіть те суспільство і ту державу, яку намагалися побудувати ідеологи фашизму.

7. Американський соціолог Д. Белл у книзі «Кінець ідеології» стверджує, що ера ідеології завершена. Проте інший американський соціолог і економіст У. Ростоу каже, що ідеї завжди правили світом, а рушійною силою розвитку суспільства завжди є світогляд. Порівняйте ці два твердження. Наведіть приклади «за» та «проти» того й іншого.

8. Обгрунтуйте свою думку, яка ідеологія потрібна Україні? Чи може отримати перемогу в Україні якась одна із класичних ідеологій?

9. Чи завжди погано бути консерватором? Які позитивні моменти консервативної ідеології?

10. Чи мають місце в українській політичні культурі неофашистські ідеї? Аргументуйте свою думку.

11. Чи популярні в Україні феміністські ідеї? Як здійснюється гендерна політика у нашій країні?

12. Чому з'явилася комуністична ідеологія? Чиї інтереси вона представляє?

13. Яка, на Ваш погляд, роль ідеології та політичної пропаганди у формуванні суспільної думки, групових і індивідуальних інтересів та цінностей?

Завдання для самостійної роботи:

1. З'ясуйте причини появи доктрин. Які чинники впливають на формування певної доктрини в межах конкретної країни?
2. Що нового з'явилося в ідеологічній політиці світу з появою неоконсерватизму та неолібералізму?

Національний університет водного господарства та природокористування

3. Поясніть трансформації ідеологічних доктрин у разі їх перетворення на партійні або державні.

Методичні рекомендації:

При підготовці до даного семінарського заняття студент на основі різноманітних підходів до поняття „політична доктрина” повинен дати власне визначення цього терміну.

Оскільки політичні доктрини почали зароджуватись на певному етапі історичного розвитку суспільства, потрібно визачити основні причини і передумови їх виникнення.

Окрім того, портібно звернути увагу на те, що кожна ідейно-політична доктрина з моменту свого виникнення і до сьогодні пройшла певну еволюцію і тому існує періодизація їх розвитку.

Важливо звернути увагу на те, як в сучасних умовах у суспільній практиці знаходять своє відображення різні ідеї та течії, як традиційні, так і новітні. Зверніть увагу на ліберальні та неоліберальні, консервативні та неоконсервативні, соціалістичні цінності. Згадайте марксистське розуміння соціалізму та його відмінність від соціал-демократичної концепції соціалізму. Розберіться із клерикальними соціально-політичними доктринами (католицизму, православ’я, ісламу) та їх впливом на сучасну політичну практику. Приділіть увагу альтернативному світогляду, носіями якого є учасники нових соціальних рухів, насамперед, фемінізму, антиглобалізму.

Література: основна [1-9]; додаткова [10; 17-27; 31].

СЛОВНИК ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Аболіціонізм

суспільний рух за скасування якогось закону.

Абсентеїзм

ухилення громадян, які мають виборче право, від участі у виборах.

Автократія

Національний університет
водного господарства
та природокористування

система правління, за якої необмежена верховна влада у державі належить одній особі й не контролюється представницькими органами.

Авторитаризм

державний устрій, характерними ознаками якого є режим особистої влади, відсутність демократичних інститутів, диктаторські методи правління.

Авторитет влади

одна з форм легітимного здійснення влади. Це якість, яку може мати або не мати суб'єкт влади.

Активність політична

одна з форм суспільної активності, діяльність соціальних суб'єктів, яка має на меті впливати на прийняття політичних рішень, здійснення своїх інтересів. Політична активність властива як індивідам, так і масам, буває усвідомленою і стихійною.

Амбівалентність політична

двоїстість чуттєвих переживань, котра виражається у тому, що один і той самий об'єкт викликає в людини одночасно два протилежних почуття, тобто неоднозначність у ставленні людини до навколишнього середовища і визначені системи цінностей.

Аполітичність

ухилення від участі у політичному житті.

Виборча система

сукупність правил і законів, що забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних представницьких, законодавчих, судових і виконавчих органів, вираження волі тієї частини населення, яка за законодавством вважається достатньою для визнання виборів легітимними.

Влада

1) центральне, організаційне й регулятивно-контрольне начало політики, здатність, право і можливість суб'єкта політики нав'язувати власну волю, розпоряджатися іншими людьми, суспільними групами, державами за допомогою авторитету, закону, примусу тощо; 2) система керівних (державних) органів.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Волюнтаризм

1)напрям політичної свідомості, який розглядає людську волю, суб'єктивізм як головний чинник політики; 2)політична діяльність, зумовлена передусім суб'єктивною волею керівних осіб і лідерів панівних політичних угруповань.

Вотум

рішення, прийняте голосуванням. У парламенській практиці часто виражає довіру чи не довіру урядові.

Вплив політичний

дія (або утримання від дії) суб'єкта політики щодо інших суб'єктів або суспільства в цілому з метою реалізації власних цілей і політичних програм.

Геноцид

винищення окремих груп населення за расовими або релігійними мотивами. Конвенцією ООН (1948 р.) геноцид оголошено злочином.

Геополітика

політична доктрина, яка надає переважного значення в обгрунтуванні політики зовнішнім чинникам.

Глобалізм

стиль у політиці, за якого певне питання розглядається і вирішується у контексті загальнолюдських проблем, що потребують для свого розвязання спільного розвязання спільних зусиль.

Громадянство

формально зафіксований правовий зв'язок людини з державою, який передбачає певну сукупність взаємних прав та обов'язків.

Громадянське суспільство

сфера політичних відносин у суспільстві (економічних, духовних, релігійних, приватних, сімейних та ін.) галузь самовияву інтересів і волі вільних індивідів. У демократичних системах громадянське суспільство зумовлює і визначає сферу діяльності держави та її органів.

Громадські організації

добровільні обєднання громадян, які сприяють розвиткові їхньої політичної, трудової активності й самодіяльності,

Національний університет
водного господарства
та природокористування

задоволенню і захисту їхнії багатогранних інтересів і запитів, діють відповідно до завдань, цілей, закріплених у їхніх статутах.

Демогогія

облудні гасла, нездійсненні обіцянки, викривлення фактів, використовувані політичними лідерами або угрупуваннями для досягнення власних цілей, переважно здобуття або утримання влади, маніпулювання свідомості мас.

Демократія

форма політичної організації суспільства, яка визначає джерелом влади народ, його право вирішувати державні справи, водночас захищаючи громадянські права і свободи.

Демократизація

втілення демократичних принципів у організації суспільства.

Діяльність політична

невід'ємна складова загальної людської діяльності, специфічна сутність, якої полягає в сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання і використання влади.

Екстремізм

схильність до крайніх політичних поглядів (як "правих", так і "лівих"), прибічники яких вдаються до радикальних (у тому числі насильницьких, терористичних) засобів з метою загострення політичної ситуації, дестабілізації політичного життя.

Електорат

сукупність громадян, яким надано право брати участь у виборах перного органу, політичної партії чи конкретної особи.

Ідеологія

упорядкована, струнка система поглядів, які виражають ставлення до дійсності, цілі й програми, спрямовані на закріплення, розвиток чи зміну суспільних відносин. Як і політика, ідеологія має універсальний характер, тобто охоплює найрізноманітніші галузі думки, діяльності, поведінки, визначає їх спрямованість, цілі й засоби.

Національний університет водного господарства та природокористування

Імідж політичний

образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації, політичної реклами і т.ін. Населення формує своє уявлення про політика не на підставі безпосередніх контактів, як при звичайному знайомстві, а на основі його символічних уявлень в межах суспільних комунікацій.

Інагурація

урочиста церемонія вступу на посаду глави держави або посвячення в сан.

Інтрига політична

збіг у часі і просторі низки різнопорядкових політичних подій і процесів, який завдає якісно новий напрям розвитку політичної ситуації. Як правило, вона є результатом цілеспрямованих зусиль гри політичних сил або окремих політичних діячів для досягнення власних політичних цілей.

Квота

мінімум голосів, необхідних для отримання на виборах депутатського мандату.

Клерикалізм

політична течія, спрямована на посилення впливу релігії та церкви на всі сфери суспільного життя.

Коаліція

союз політичних партій або угруповань, створений на добровільних засадах для спільної участі у виборах або створення спільного (коаліційного) уряду.

Комюніке

офіційне повідомлення про хід і наслідки переговорів між державними і громадськими діячами, делегаціями у міжнародних відносинах.

Консенсус

політичні та практичні позиції, ідеї, питання, які дають змогу різним політичним силам, суб'єктам політики під час переговорів досягти згоди, взаємоприйнятних рішень, встановити взаєморозуміння і взаємодію.

Консерватизм

Національний університет водного господарства та природокористування

політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, що орієнтується на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Конфедерація

союз суверенних держав, обєднаних спільними керівними органами, створений для певних цілей, зокрема координації дій у сфері політики (переважно у зовнішньополітичних і військових справах).

Конформізм

згода, примирення, пристосовництво до різних думок і позицій, пасивне сприйняття існуючого ладу, панівних тенденцій, брак власної позиції у політиці.

Корупція

злочинна діяльність щодо використання посадовими особами довірених їм прав і владних можливостей з метою власного збагачення. Типові вияви - підкуп чиновників, політичних діячів, хабарництво, протекціонізм.

Легітимація

процедура суспільного визнання, пояснення і виправдань якоїсь дії особи, факту. *Л.* Не означає юридично оформленої законності й цим відрізняється від легалізації.

Лібералізм

політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва і демократичних свобод.

Лідер політичний

глава держави, керівник політичної партії, громадської організації, народного руху тощо, який має високий авторитет, реальну владу і здатний здійснювати її задля розв'язання соціальних і політичних завдань.

Люмпени

декласові й деморалізовані верстви населення, які опинилися на "дні" суспільства й нездатні до самостійного організованого руху, хоча висувають завищені соціальні вимоги й претензії.

Люмпенізація

Національний університет
водного господарства
та природокористування

процес втрати якимось класом, соціальним прошарком характерних рис, перехід в нижчий соціальний статус. *Л.* здебільшого супроводжується втратою професіоналізму та соціальної ініціативи, безробіття, правовим нігілізмом, зниження рівня культури.

Масова свідомість

один із видів суспільної свідомості, конкретна форма її реалізації. Функціонує як на груповому, так і на індивідуальному рівні. Характеризується збігом у певний момент і за певних умов основних компонентів свідомості великої кількості різних суспільних груп. У М.с. дістають відображення знання, уявлення, норми, цінності, які поділяють маси і які вироблені в процесі спілкування, спільного сприйняття соціально-політичних реалій, інформації тощо.

Монархія

форма правління, за якої верховна державна влада цілком або частково зосереджена в руках однієї особи і передається у спадок. Розрізняють М. Абсолютну (необмежену) - Саудівська Аравія, Оман; конституційну (обмежену) - Бельгія, Данія; виборну - Малайзія, Бутан; теократичну - Катар, Бахрейн.

Націоналізм

1) світогляд і система політичних поглядів, яка проголошує пріоритет національних цінностей щодо усіх інших; 2) один з основних принципів державного устрою, коли нація розуміється як одержавлений етнос.

Національна ідея

акумулятор прогресивних національних програм, політичних ідей, гасел, цінностей, рушій національного прогресу, основа національно-визвольних рухів, національної самосуверенізації. Н.І. становить платформу національної ідеології, визначає теоретичні засади національної свідомості.

Національна свідомість

сукупність теоретичних, буденних, масових, елітних, власне національних і зарубіжних ідей, настанов, прагнень, культурних набутків, які сприяють прогресивному розвитку

Національний університет водного господарства та природокористування

нації в усіх сферах її функціонування. Н.С. - універсум буття нації. Основні рівні: буденний, теоретичний, політико-державний.

Національні відносини

відносини між різними соціально-етнічними спільнотами, з одного боку, й урядами, державними і політичними організаціями, установами - з іншого.

Нація

1) історична соціоетнічна, політична, духовна спільнота людей з певною психологією, самосвідомістю, спільними територією, культурою, мовою, економічним життям; 2) сукупність громадян однієї держави.

Обструкція

спосіб вияву протесту, один із методів політичної боротьби, який полягає у спонуканні до зриву засідань або зборів (наприклад, вчинення галасу), щоб не допустити або затримати прийняття небажаного для опозиції рішення, законопроекту тощо.

Олігархія

форма державного правління, за якої політичне і економічне правління здійснюється невеликою групою людей.

Опозиція

1) протиставлення своєї політики політиці інших політичних сил; 2) виступ проти думки більшості у законодавчих, партійних та інших структурах. Розрізняють опозицію помірковану, радикальну, лояльну, конструктивну, деструктивну (руйнівну).

Опортунізм

політичний курс, який характеризується пристосовництвом, безпринципністю, угодовством, зрадою інтересів певної політичної сили чи ідеології.

Охлократія

1) ситуація заколотів, погромів, безладдя, в якій господарем становища є натовп; 2) влада суспільно-політичних груп, що апелюють до популістських настроїв у їх примітивних, масованих варіантах. Така влада динамічно реагує на суспільні настрої, стереотипи масової свідомості, орієнтується на люмпенізовані та маргінальні верстви,

Національний університет водного господарства та природокористування

вдається до провокацій для спонукання масових пристрастей і заворушень. Перебування О. у владних структурах спричинює публічний галас, безвихідні ситуації, різні авантюри, бешкети, корупційні скандали. Тому О. - загрозливий політичний феномен, що може призвести суспільство до загальнонаціональної катастрофи.

Паблік рилейшнз

спеціалізована діяльність державних і громадських організацій, що забезпечує взаєморозуміння і доброзичливість у контактах з масами (публікою), соціальними групами. Реалізується поширенням інформації, що розкриває механізми здійснення влади, контактами, які імітують довіру у взаємовідносинах влади і мас. П.Р. - важлива складова управлінської діяльності, покликана забезпечити взаєморозуміння, довіру між сферою управління і широкими суспільними верствами, соціальним середовищем.

Національний університет водного господарства та природокористування

Пацифізм

антивоєнний рух, представники якого виступають проти будь-яких воєн незалежно від їх характеру й мети.

Плюралізм

система влади, заснована на взаємодії та співпраці основних політичних сил і організацій.

Політична доктрина

система настанов, які визначають цілі, що за певних конкретно-історичних умов можуть бути прийняті для реалізації державою, партією чи рухом, а також засоби їх досягнення.

Політична культура

сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. П.К. охоплює рівень знань та уявлень про політику, емоційне ставлення до неї, що мотивує політичну поведінку громадян.

Політична система

впорядкована сукупність державних, політичних, громадських організацій та інститутів, сфера політичного життя суспільства. П.С. конкретного суспільства

Національний університет
водного господарства
та природокористування

визначається його класовою природою, соціальним ладом, формою правління, типом держави, характером політичного режиму, політико-ідеологічними та культурними відносинами у суспільстві, політико-правовим статусом держави, історичною та національною традиціями політичного устрою.

Політична соціалізація

засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її у політичну систему, в управління політичними процесами. Найважливішими результатами П.С. є політичні переконання, почуття, цінності й норми політичної діяльності, що роблять суспільство спроможним забезпечити збереження, модернізацію чи зміну політичного режиму.

Політичний режим

сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображує характер взаємовідносин громадян і держави. Визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю та умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод. Розрізняють демократичні, авторитарні, тоталітарні, ліберальні, диктаторські, фашистські, екстремістські, парламентські, президентські, монархічні, республіканські, надзвичайного правління, абсолютистські та інші П.Р.

Політичні відносини

відносини між суб'єктами політики у процесі здобуття та утримання політичної влади, реалізації інтересів у сфері політики.

Політичні інститути

сукупність суб'єктів, які беруть участь у політичному житті суспільства (органи державного правління, законодавчі, судові органи, політичні партії, рухи, фронти тощо).

Популізм

Національний університет
водного господарства
та природокористування

заграванням влади з народом для забезпечення популярності, що характеризується демагогічними гаслами, необґрунтованими обіцянками.

Правова держава

форма організації державної влади, за якої верховенство в усіх сферах життя належить закону. В.П.д. всі державні органи й громадяни однаковою мірою відповідальні перед законом; реалізуються всі права людини; здійснюється розподіл влади на (законодавчу, виконавчу, судову).

Самоврядування

надане законом і державною владою право місцевих органів самостійно розв'язувати коло питань, що входять до їхньої компетенції; діяльність щодо реалізації цього права.

Соціалізм

учення про суспільний устрій, для якого характерний підхід до розв'язання всіх соціальних проблем з погляду суспільства як єдиного цілого. Основні тлумачення: 1) марксистське - перша фаза комуністичної формації; суспільство, засноване на загальній власності та засоби виробництва; 2) соціал-демократичне - процес реалізації ідеалів свободи, справедливості, солідарності та інших цінностей; розуміється як вічне завдання.

Суверенітет

незалежність держави, що полягає у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання будь-якої іншої держави. С. Народу - визнання всіх громадян країни джерелом політичної влади. С. особи - право керуватися власними інтересами у взаємовідносинах з іншими політичними суб'єктами.

Теократія

форма державного правління, за якої політична влада належить духівництву або главі церкви.

Терор

особлива форма політичного насильства, що супроводжується жорстокістю, цілеспрямованістю та удаваною ефективністю. Широко використовується як засіб політичної боротьби в інтересах держави, організації чи певної групи осіб. Головний елемент Т. Як метод політичної

Національний університет
водного господарства
та природокористування

боротьби у мирний і воєнний час; індивідуальний, організований Т. і Т. як політику держави; Т. як метод внутрішньополітичної боротьби і міжнародні терористичні акти.

Технократія

соціологічна концепція, за якою керівною силою суспільства є науково-технічна інтелігенція.

Тоталітаризм

політичний устрій, за якого державна влада здійснює повний контроль за всіма сферами життя суспільства. Характерні ознаки: відсутність демократичних свобод, громадянського суспільства, насильство, тетор влади проти народу, наявність єдиної державної ідеології, обов'язкової для всіх громадян.

Унітарна держава

єдина неподільна держава, яка не має у своєму складі інших державних утворень (наприклад, автономій), в якій функціонують єдині система права та конституція.

Фашизм

правоекстремістська політична течія та ідеологія, що спирається на войовничий антидемократизм, расизм, шовінізм, доведені до істерії, на звеличування тоталітарної держави, обстоювання сильної, авторитарної партії, що забезпечує абсолютний контроль над людиною і державою.

Фундаменталізм

радикальне і войовниче неприйняття принципів, форм і цілей будь-якої модернізації, обстоювання традиційних життєвих і світоглядних форм.

Харизматичний лідер

громадсько-політичний діяч, ватажок, вождь, авторитет якого ґрунтується на вірі громадян у його надприродні, видатні здібності, виняткові якості, непогрішність, святість.

Шовінізм

крайній вияв націоналізму, що полягає у надмірному звеличенні своєї нації, наданні їй винятковості, робить ставку на гноблення, поневолення "малих" народів, таврування їх за прихильність до своєї культури.

Національний університет водного господарства та природокористування

Список базової літератури

1. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: Наука про політику. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
2. Гелей С.Д., Рутар С.М., Політологія. Навчальний посібник. – К.: «Знання», 2008. – 415 с.
3. Шляхтун П.П. Політологія. Підручник. – К.: «Либідь», 2010. – 480 с.
4. Юрій М.Ф. Основи політології. – К.: Кондор, 2009. – 340 с.
5. Політологія: Навчальний посібник. /Давидович С.Н., Сталовєрова А.В. та ін. – Рівне: НУВГП, 2014. – 237 с.
6. Погорілий Д.Є. Політологія: практично-модульнй курс. – К.: 2010. – 432 с.
7. Політологія: Лекційний курс і практикум /Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. - 376 с.
8. Рудич Ф.М. Політологія. – К.: «Либідь», 2010. – 480 с.
9. Штанько В.І., Чорна Н.В. та ін. Політологія. – К.: 2007. – 288 с.
10. Рудич Ф.М. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку. – К.: Парламентське видавництво, 2006.

Список допоміжної літератури

1. Громадські об”єднання в Україні. Навч.пос. за ред. В.М. Безчастного. – К.: Знання, 2007. – 415с.
2. Білоус А. О. Політичні об'єднання України. - К.: Україна, 1993.
3. Бурлацкий Ф.М., Галкин А.А. Современньій Левиафан. - М.,1985.
4. Виниченко В.К. Заповіт борцям за визволення - К.: Криниця, 1991.
5. Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа. - К., Либідь, 1990.
6. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. - К., 1991.
7. Громадські об”єднання в Україні. Навчальний посібник / За ред. В.М.Бесчастного – К.: Знання, 2007. – 415с.
8. Демократія: Антологія / Упорядковано О.Проценко – К.: Смолоскип, 2005 – 1108с.

Національний університет водного господарства та природокористування

9. Дербишайр Д., Дербишайр Я. Политические системы мира в 2-х т. Т2: Перевод с англ. – М., 2004. – 496с.
10. Кухта Б., Романюк А., Старецька Л., Угрин Я., Красівський О., Ткаченко Г. Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни. – Львів: Кальварія, 2003. – 500с.
10. Кухта Б., Романюк А., Поліщук М. Хто є хто в європейській та американській політології. Малий політологічний словник. - Львів, Кальварія, 1995.
11. Кухта Б. Політична влада та її рішення. – Львів: УПД, 2006. – 240с.
12. Кульчинський В.С. Настанюк М.І., Тищик Б.Й. З історії української державності: і. Львів: Світ, 1992.
13. Кирилюк Ф.М. Українська політологія: рівень розвитку, проблеми. - Політологічний вісник, 1993, №4.
14. Лісовий В. Поняття політичної культури і сучасний стан політичної культури в Україні. - Розбудова держави, 1993, №3.
15. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-тірр.): Підручник / В.А.Манкола, М.М. Білоусов, Л.Ф.Білоусов, Л.Ф.Галдуків 0 К.: Либідь, 2003. – 360с.
16. Міжнародні організації: Навч.посіб. / За ред. О.С.Кучика – 2-ге вид. – К.: Знання, 2007. – 749с.
17. Політологічний енциклопедичний словник: Навч.пос. для студ. вищ. навч. закладів. –К.: Генеза, 1997. – 400с.
18. Основи політології. Навч.пос. (Під кер. авт. кол. Ф.М.Кирилюк - К.: Либідь, 1995.
19. Політологія: терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці. Навч.словник-довідник для студентів 2-ге вид. / За ред. В.П.Пічі, Н.М.Хоми – Львів: „Новий світ-2000”, 2004. – 320с.
20. Політологія: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М.І.Панов, Л.М.Герасіна, В.С.Журавський та ін. – 2-ге вид.- К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2005. – 520с.
21. Політологія. За ред. О.І.Семківа. - Львів: Світ, 1993.
22. Політологія: Курс лекцій. Навч. пос.(І.С.Дзюбко, В.Ф.Панібудьласка, Ю.С.Шемшученко та ін.) - К.: Вища школа, 1993.
23. Потульницький В.А. Теорія української політології. Курс лекцій. - К.: Либідь, 1993.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

24. Політологія / За ред. Кремень В.Г., Горлач М.І. – Київ-Харків “Єдінорог”, 2001.
25. Політологія. Навч. посіб./ За заг.ред. К.М.Левківського – Київ “Вища школа”,2003.
26. Політологія. Навч.посібник / Під ред. Штанько В.І. – К., 2007.
27. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник – К.: Либідь, 2004. – 480с.
28. Україна у міжнародних відносинах ХХ ст. Навч.пос. / За ред. проф. Малика Я.Й. – Львів: 2007. – 468с.
29. Шульженко Ф.П., Андрусяк Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К., 2007.
30. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 464с.
31. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки) Підручник. – К.: Либідь, 2002. – 576с.
32. Шаповал В. Зарубіжний парламентаризм. - К.: Основи, 1993.

Національний університет
водного господарства
та природокористування